

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2046

1221

1412

~~1295~~

258 XIV. 7 V. 21.

Ք Ն Ա Ր Ն

ՅԱԻԵՐՍԿՍ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

ՏԱՂԵՐԳՈՒԹԻՒՆՔ

ԱԲՐԱՀԱՄ Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ.

Կ. ՊՕԼԻՍ

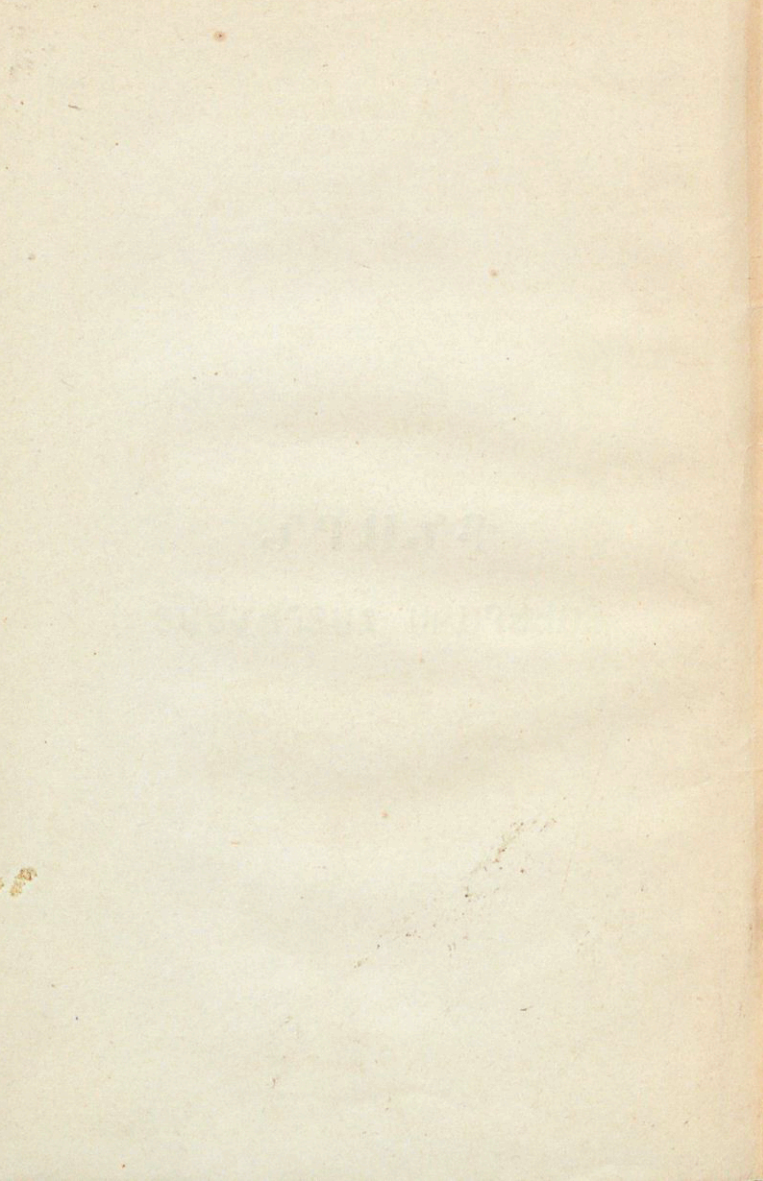
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ԳԻՒՐԳՅԵԱՆ

— 1868 —

ՔՆԱՐՆ

ՅԱԻԵՐԱԿՍ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

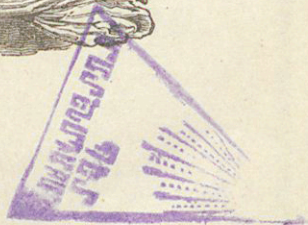
Ք Ն Ա Ր Ն

ՅԱԻԵՐԱԿՍ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

ՏԱՂԵՐԳՈՒԹԻՒՆՔ

ՍԲԲԱՀԱՄ Յ. ՍՅՎԱԶԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

— 1867 —

2046

Ի ՇԻՐԻՄ

ՄՕՐ ՍԻՐԵՅԵԼԻՈՅ

Մ Ա Յ Ր

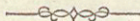
Երկայն ատեն՝ աստանդական
Անդր յաւերակս հայրենական,
Տրտում հոգիս ցանկայր դառնալ
Ու գթած ծոցիդ մեզ՝ Մայր իմ, լաւ...:

Սիրտս՝ անձկատենչ մտածմանց ի՛րքեւ,
Սլանայր հասնէր մինչ քեզ քեքեւ.
Խանդիւ գԱրեզն ողզունցի,
Որ զծոց Եցոյց ինձ Բիւզանդի:

Բայց ճն, ինձմէ առազ հրելաակք՝
Քեզ զանթառամն Ետուն պըսակ...
Իմ համբոյրներս անձկոտ եւ զերմ,
Իզան յիբմիդ յանզգայ վեմ...:

Ինչպէս երբեմն ինձ՝ Ինձ՝ արդ ես
Կարօտակեզ հսկեմ մօտ Քեզ.
Հանգիստ ննզէ՛ Մայր սիրական,
Երգքս որորեն քեզ ի՛ Տապան...:

ԱՌ ԸՆԹԵՐՅՈՂՍ

Հ ԱՅՐԵՆԻՒԹ... ո՛հ ի՞նչ քաղցր եւ ի՞նչ դառն բառ պան-
գրխտի համար: Ո՛ր երիտասարդին սիրաբ այս անուամբ չէ՞ բա-
բախեր: Ո՛վ Ձենէ՛ ազգակից և նմանավիշտ ընթերցող չէ փա-
փազած անգամ մը գէթ թափառիլ այն աշխարհներուն մէջ՝
ո՛ւր մեր Հարք քաջակորովք դիւցազնաբար ապրելով՝ սրբակրօն
մեռան: Անգամ մը համբուրե՛լ այն դաշտերը, արտասուե՛լ այն
գերեզմաններուն վրայ՝ ո՛ւր կենդանի Յիշատակներ հանապաղ
կ'թռին...:

Այս բաղձանքը իմ ալ մանկական սրտիս գլխաւոր իղձն
էր...: Վերջապէս Երկինք շնորհեց ինձի այնպիսի ազնիւ և հայ-
րենասէր Պահապան մը որ այս անձկալի ճանապարհորդութեան
միջոցներն ինձ կ'մատուցանէր...: Անպատում խնդութեամբ ող-
ջունեցի այն բարերարը՝ որ արժանացարգ և ազգանուէր Ահա-
րօն—Սմբատ վարդապետն էր: Ուսման և յառաջադիմութեան
կարօտացած մի՛ճակի մը ժողովուրդը զինքը իրեն Հովիւ ընտրած
էր, և հայրենասէր վարդապետ...: Ինքզինքը Աստուծոյ նախա-
խնամութեան տիեզերածաւալ թեւոցն յանձնելով չուեց, հեռն
առնելով զիս ալ պաշտօնով մը...:

Ո՛հ, ի՞նչ տրտմագին խնդութեամբ, ի՞նչ անբացատրելի
անհամբերութեամբ ինձ որրոց եղած ափունքը թողելով՝ հարցս
գերեզմաններն ականել կ'փութայի...: Ի՞նչ դանդաղ կ'երեւէր ինձ
այն արագընթաց նաւը՝ որ բոցեղէն ունգունքներով և երկաթեայ
թեւօք անդնդահերձ կ'խոյանար: Որչափ Դախտավայր երկրին
կ'մօտենայի՝ կ'թուէր ինձ անոր անուշահոտ օդոց բուրմունքը
ծծել...: Եռանդավառ մտացս առջեւ կ'նկարուէր Հայաստան
իր հին փառօքը զարդարեալ: Միջերկրականին և Պոնտոսի մէջ
նստած թագուհի մը՝ երկնաբերձ լեռներ իրեն աթոռ առած և
յաւիտենական սառամանեօք պսակեալ:

Վերջապէս նշմարեցի այն անձկալի աշխարհը...: Երեկոց
էր և արեւը ՚ի մուտս խոնարհելով՝ աստեղք կէս մը կ'փալիլէին,
և լուսինը պայծառ կ'սաւառներ անամպ օդոց մէջ: Այն լուս-

նին նման Հայրենեաց արեւն ալ մարելէն ետեւ՝ մեր տրտում՝
 հոգիք կ'հսկէին Հայաստանեաց վրայ...: Ո՛վ վտեմ՝ լռութիւն
 տարերց որ բնաւ պիտի չմոռնամ: Ո՛վ ահարկու տեսիլ ահագին
 լեզանց որ սարսափ և զմայլանք կ'կաթէիք սրտիս մէջ: Աչքս
 ձեզի յառած, մտքս ձեր վրայ հոլաթեւելով՝ կ'արտասուէի...:
 Ձեր լայն և կենդանարար հովանեաց տակ սփռեալ ցան և ցիր
 գերեզմանաց կրօթնելով, կամ թափառելով այգեւէտ դարե-
 ւանդեաց ծաղկազուարճ դալարեաց մէջ՝ որոնց տակ բիւրաւոր
 նահատակք լռիկ մնջիկ կ'պառկին: Գրտխտին մարմանդից վրայ
 նստելով՝ որուն ծաղկունքը մեր դիւցաղնուհի կամ նագելի Հայ-
 կուհիք ալ վաղամեռիկ թուսեր են: Սրտիս ՔՆԱՐԸ Հայրենի Ձե-
 փիւռին կ'յանձնէի, և անոր շունչը հսկույս թելերէն տրտում՝
 արտասուելից կամ զայրացկոտ նուագներ կ'քաղէր...: Երբեմն
 վրիժուց կայծակունք սիրոյ արտասուաց մէջ կ'շիջանէին, երբեմն
 ալ սիրոյ արցունք վրէժխնդրութեան շանթ կ'դառնային...:

Այն նուագքն են ահա՛ որ թէեւ անդոր թարգմանք սըր-
 տիս եռանդադին զգացուածոց՝ այս մատենկանս մէջ աղբային
 սրտերէն արձագանգ մը կ'գտնան: Արդարեւ շատ դոյզն է իրենց
 արհեստական և բանահիւստական արժանիքն, այլ անգին են՝
 քանզի իրենց մէջ ամեննուս սիրելի և նուիրական անուն մը կը
 բովանդակեն... ՀԱՅՐԵՆԻՒՔ...:

ՔՆԱՐՆ

ՅԱԻԵՐԱԿՍ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

ՆՈՒԻՐՈՒՄՆ ՔՆԱՐԻ

Ծիրանագարդ
ճաճանչ լուսոյ ժպտէր յերկին .
Եւ ողեղուարթ
Մուսայն երգէր մեղձագին :

Ի՛ թերթ վարդին
Հնչէր սոխակն իւր դայլայլիկ .
Անդր իմ հողին
Ոգէր ի՛ կոյս դալարիք :

Ո՛ւր սլար առեալ
Կուսանք ինունք կ'խաղային .
Հեղածաւալ
Զինչ մեղմ ալեակք վըտակին :

Ի՛ դեռարոյս
Մարգագետինս ծիծառն հանդչէր .
Ես լիայոյս
Ըզնազելւոյն յիշեմ Սէր :

Սեւ ամպք մըթին
Գային ծածկել պանդուխտ սրտիկս .
Մինչ Հայրենին
Գեղգեղէի ի՛ ծմակիկ :

Երբ ցամքած էր
Սլ աչքերուս արցունքն անբաւ .
Դնւ կարեվէր
Զ'էիր թողուր զիս բընաւ :

Ո՛հ պանդխտին
Հեծեծանքներն հոգեսլաց .
Կ'թռչէին
Ի՛ բնագաւառն դիւցազանց . . . :

Մի որբ թողուր
Քնար հայրենի , սիրտ նժդեհին .
Քեւ քաղցր յանուրջս
Կարօտ հոգիք կ'ընկղմին . . . :

Քեզմով յիշեն

Ըզլեհ գրգանա Եղեմական .

Քեզմով սրբեն

Արցնւնք վշտաց , նեղութեան :

Երբ կ'սփռէ

Աղօտ գիշերն իւր լոյս քօղեր .

Ի՞նչ անուշ է

Ի՛ Հայկազանց դաշտս պարել ,

Զոյգ զոյգ թռչնիկք

Ո՛ւր գեղգեղեն ի՛ յանտառակս .

Վարդ , շուշանիկ

Ծիւ ծիւ ժպտին զերդ լուսնակ :

Երջանիկ Քնար

Ի՞նչ մութ էր ժամն այն տխրորակ .

Որ անդադար

Ինճ բերէր մօրս յիշատակ

Սրտիս հառաչք

Ի՛ ծոց մայրեաց յամբ լռութեան .

Զերթ հուսկ ճաճանչք՝

Նըւաղ լուսնոյ սպառեցան :

Վի՛ն հեշտալուր . . .

Ինչպէս օդոց մէջ թռչնոց նուազ՝

Խառն ընդ զեփիւռ

Լսուէր երգոցդ արձագանք :

Տճւր ինձ դաշնակ
Ոգեղ անոյշ ըզհայրենիս .
Յորմէ անքակ
Կայ եւ մընայ հէգ հողիս . . . :

ԵՂԵՐԵՐԳ

Տէր լոյս իմ եւ կեանք ,
Տէր Հրդօր , Անհուն .
Տճւր քաղցրիկ սփոփանք՝
Թշուառ իմ հողւոյն :

Խօսնակք քաղցր այգուն ,
Առ Քեղ նախերգեն .
Հոյլ ի' հոյլ ծաղկունք՝
Փթթեացին յԵդեմ . . . :

Թռչնիկն յիւր բունիկ ,
Արդ ժպտի խաղաղ .
Հանգչի ի' մօր գիրկ՝
Մանկիկըն մատաղ :

Ո'հ , լուկ Հայ պանդո՞ւխան՝
Չ'ունի բնաւ դադար . . .
Սրտիկն ան , Քեղ յուխտ ,
Ո'վ Հաստիչ անճառ . . . :

ԱՌ ՆՈՐԱՊՍԱԿ

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍԵՂՐԱՔԵԱՆ

Շ Է Ր

Ողջոյն Քեզ ողջոյն ողիդ սիրունակ,
Զարկ քընարդ հրաթել զուարթ, երկնադաշնակ.
Մինչ հարսին վերնոյ սուրբ առագաստիկ՝
Ելնես յասպարէզ, հեղուլ ուխտ ջերմիկ:

Անդ երկնահանդէս եւ զո՛ք աստուածեան՝
Սլանան հոգեթեւք զինչ խունկ ի՛ խորան.
Քանի հեզ մաղթանք եւ խանդք սիրալառ,
Ո՛հ, յայնժամ օրհնեն ըզՏէր սըրբափառ:

Ո՛ւր քրիստոսաղէն ողիք խանդակաթ,
Քանի հեշտ արտօսք ցօղեն լուսազուարթ.
Ո՛ւր սիրտք կ'կազմեն սեղան սխրալի,
Յոյս եւ Սէր ձօնեն անդ անմահ Փրկչի...:

Քաջալերեաց դու ալ, Նորապըսակ,
Արդ գգուէ զՍէր սուրբ, անբիծ Նահատակ.
Դիր սըրտիդ վըրայ գերկնայիննն Խաչ,
Երթ ի՛ Հայաստան, ձայն տուր, օն յառնջ:

Եւ անդր կանգնէ աւերակաց վրան,
Ասողահիւս պճնեալ քոյին սուրբ խորան.
Անդ խնդրէ յերկնից աչօք ցօղագին,
Յոյս, Սէր, Լոյս եւ կեանք մեր թշուառ Ազգին...:

ՊԱՆԴՈՒԽՏՆ ԵՒ ՎՏԱԿ

Վլըտակ, վլըտակ,
Զի զըւարթ՝
Ժպտիս յալեակ,
Կամ ի՛ վարդ :

Սիռէ պանդուխտ
Քեզ ծաղկունս,
Լուսացնցուզ՝
Զարտասուս . . . :

Քեւ դաշտք, հովիտք՝
Կ'պճնին .

Քեւ մարդարիտք
Փայլեսցին :

Հանդիր, հանդիր
Մի վայրիկ .

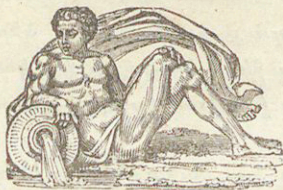
Ո՛վ սիրալիր
Մեզմ ալիք .

Տար հառաչներս՝
Հրատոչոր .՝

Ի սրտիս ուխտեր
Անխտոր :

Ա՛նդ յաւերակս՝
Հայրենի .

Եւ կամ հիւղեակ՝
Պանդխտի :

Ն Ա Ի Ա Ս Ա Ր Դ

Ննջէր բնութիւնըն հանդարտիկ ,
Գգուէր զեփիւռ մորչ դալարիք .
Ետ աւետիս խարտեաչ լուսինն ,
Խաղաղութեան ժամն առաջին :

Կիտանըւաղ աստեղք ժմտին ,
Իբրեւ զուարթունք ո՛ն լուսածին .
Եւ կոյս Ոգին հայրենասէր՝
Աղաւնակերպ թռչի յաւերս :

Անդ յերկինս աչք իւր կայլակէ ,
Ու զհայրենիս պճնեալ տեսնէ .
Լանջք Հայկազանց ո՛ւր գո՛հ կրկնեն ,
Փառաց երգեր , եւ Սէր ամեն :

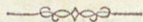
Յոր սիրտք ի՛ սիրտ ցնծան ի՛ խինդ ,
Սփռեն ծաղկունս դեռափրթիթ .
Եւ բիւր մաղթանք երկնից ձօնեն ,
Ֆաչաց լուրթ ցօղք յերկիր կաթեն :

Ո՛ւր Նաւասարդ , ո՛ւր փառք եւ թաղ...
Եւ դո՛ւք դստերք , ո՛ւր ձեր կաքաւք...
Ո՛ւր ջերմ համբոյրք եւ կաթոգին՝
Յոյց խրախուսէր Հայ պատանին :

Թո՛ղ Հայ մանուկն յոյս ի՛ սրտին՝
Երգէ ազատ իւր Հայրենին .
Լոյս ի՛ հոգին եւ Հայ կուսանն՝
Հիւսէ պըսակս Եդեմական :

Թո՛ղ հայրն առնէ ի՛ մանկտւոյն ,
Ջերմ , խանդակաթ համբոյր սիրուն .
Իսկ մայրն գթոտ դառն արտասուէ ,
Վերասլացիկ զորդին յիշէ :

Երգս անուշակ Մասեաց Մուսայն՝
Հնչեցընէ յԱմանորայն .
Ոսկեկատար Հայոց լերանց ,
Եւ մահաստուեր Հայ դամբանաց :

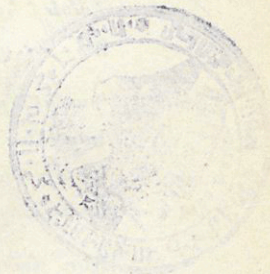
ՄԱՆԻՇԱԿՆ

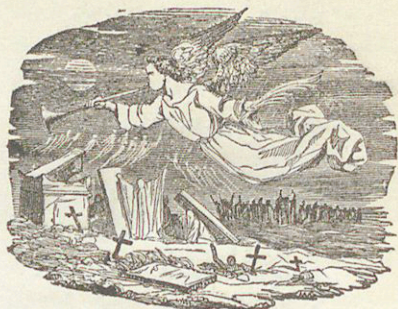
Մէնիկ շրջէի
Ի՛ ծաղկանց տաճար .
Ո՛ւր շողն արփենի
Խայտայր ի՛ դալար :

Կարմրաթեւ շրթունք
Ի՛ցօղ ժպտէին .
Լուսեղէն զուարթունք
Պըսակս սփռէին :

Համեստ Մանիշակն
Ի՛ շաղ թըրթըռուն ,
Խաղար զերթ մանեակ .
Երկնից դողդոջուն :

Զուարճացիր Ծաղիկ ,
Դո՛ւ զարդ մանկական .
Զի պանդուխտ հողիք՝
Քեւ պճնին , խայտան :

Գ Ե Ր Ե Ջ Մ Ա Ն Ք

Տըխուր շիրիմք իմ Հայրենեաց,
Խոր մահարձանք Հայ դիւցազանց.
Թագըն փառաց, եւ շուք Հայկեան,
Ի' ձերդ հանգչին ի' լըռութեան . . . :

Եւ դնք նոճիքըդ մահաստուեր,
Բեկորք զինուց հայրենանուէր.
Հանեմ հառաչք սիրատենչիկ,
Ո'հ . . . զի թշուառ են Հայրենիք :

Դամբանք կենաց, եւ հայրենի,
Երբ ձեզ գգուեն սիւզ գարնայնի.
Կաթէ պանդուխտն ի' ձեզ ծածուկ,
Սրտատոչոր դառն արտասուք :

Անդ մանկըտին զուարթածաղիկ,
Եւ հեզանազ օրիորդիկք՝
Շուրջ բոլորեալ դան ցաւագին,
Դառն կայլակք յաչացն հոսին :

Նախադաւթթք անմահութեան,
Առէք զհամբոյրս իմ տխրական.
Մինչ տատանին տխուր տերեւք,
Եւ հընչեսցին ողբք սըրտաբեկ:

Ահա արցունքս խառնեալ ընդ ջուր,
Սուր հառաչանքս ի' մեղմ գեփիւռ.
Խնդրեն ծնողացս հանգիստ շիրիմ,
Հսկել անքուն սննր Տապանին . . . :

ԿՍԿԻԾ

Անդր, սուր ի' մըթան
Շրջէին հողիք.
Ա'նդ Հայ լուսնկայն
Սփռէր նըշուլիկ:

Եւ յողնած ճակատս ,
Հանգչէր շիրմաց վրայ .
Տրտում անապատք՝
Կային լոկ վըկայ :

Անդ դաշտաց հողմիկ՝
Սրբէր արցունքներս .
Եւ երկնից ծաղիկ
Ծիծաղ յիս կաթէր . . . :

Բայց , աւանդ թշուառս
Չ'էի զուարթ յայնժամ .
Յիշէի զիմ Հարս ,
Անկեալ տարածամ :

ԱՌ ՃՆՃՂՈՒԿ

Մինչ ես տարագիր ,
Դեգերիմ լըռիկ .
Գարնան սիրալիր ,
Ողջնն տմս ճնճղիկ :

Արձակէ անոյշ
Ճիչ քո սրտաբուխ .
Երբ առուակք մեղոյշ
Հեղիկ հոսեն ուխ :

Ո՛վ քաղցրիկ ճնճղուկ
Ա՛հ, պանդըխտիս հետ .
Խառնէ՛ ճիկդ փափուկ
Յայս ժամ հեղաւէտ :

ԵՐԱԶԲ

ՀԱՅԿԱԶՆ ՊԱՆԴԻՏՈՅ

Զեզ ողջոյն, ո՛ երազք խաբուսիկ,
Մըխիթար տարագիր պանդըխտին .
Շունչ ու երգս որ դդուէք արդ լըռիկ,
Ո՛հ, տարէք ի՛ Մասիս Հայ դաւկիւն :

Անդ ըսէք թէ սրտիս իմ բաղձանք,
Իբրու ցնորք մի առ մի ցնդեցան . . .
Մանկութիւնս եւ հոգւոյս իմ բերկրանք՝
Տարաժամ ծաղկի նման թումեցան :

Պանդըխտին յուսոյ ջահք արդ ցոլան,
Զերթ ասողիկ կիսանուաղ պաղպաղուն .
Իւր երգերն չեն, ո՛հ, չեն ցնծութեան,
Բայց սըխուր եւ ողորմ հեծութիւն . . . :

ՅԵՐԶԱՆԻԿ

ԾՆՈՒՆԳ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՆՈՒԻՐ ՄԱՆԿԱՆ

ԳԵՂՕՆՔ

Սիրոյ Զըւարթնեակ,
Ո՛վ քաղցրիկ հողեակ.
Գանս յերկնից ծոցոյ
Զինչ ճաճանչ յուսոյ:

Գգուէ զքեզ հողմիկ,
Ժպտին վարդենիք.
Քեզ Եղեմածին՝
Մաղկունք կ'ծըլին:

Քեւ խայտայ դարուն՝
Ի՛ դաշտ ծաղկասուն,
Քեզ երգէ խօսնակ
Երգով անուշակ:

Լուսին եւ աստղեր՝
Յօղեն նըշոյլներ .
Լոյս՝ աչացդ փափկիկ ,
Յոյս՝ սրտիդ գողարիկ :

Հողմունք քաղցրաբոյր
Ձօներն քեզ համբոյր .
Ծաղկունքն ի՛ հովիտ
Խայտան քեզ ի՛ ժպիտ :

Ահն բոյր վաքդին ,
Սիւգ գարնանային՝
Քեզ տան Սէր ու կաթ ,
Ոգիդ խանդակաթ :

Ճակատ լուսաթոյր ,
Օ՛ն ննջէ ընդոյր .
Ծոցոյն մայրական՝
Գողարիկ յորբրան . . . :

Անդ կայ հրճուալից՝
Սուրբ Հողին երկնից .
Տալ քեզ ձիթենին՝
Հաշարնծայն Փրկչին :

Սաղիմայ մանկունք
Ո՛ւր ախոին ծաղկունք .
Կ՛մնչեն հեղիկ
Ձուարթունք երկնայինք :

Հոն հեղամբոունչ
Լսուի հեշտ մրմունջ՝
Հաւասն, Յոյս եւ Սէր,
Միաբան նուազներ:

Ո՛հ, խըլին յայնժամ,
Մեղք, փուշք Աղամեան.
Եւ մեղ նորալոյս,
Ծագի արշալոյս:

Անմեղ Միհրանիկ,
Ոգի երջանիկ.
Մեղը եւ կաթ հոսին,
Շրթնէդ վարդածին:

Լերինք հայրենի
Ծաղկին գեղանի
Շրթանցդ ի՛ ժըպլտ
Ո՛վ վարդ գեռափրթիթ:

Աստ գեղուն ի՛ սիրաս,
Յոյս, Սէր եւ ժըմիտ.
Ծընողաց շրթներ՝
Կրկնեն — Փնռք Քեզ Տէր—:

Նորեկ հրեշտակիկ,
Ա՛լ մի՛ լար հեղիկ.
Ըզքեզ գեղանին,
Գողանք մայրածին:

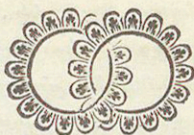
Ո՛վ աղու Տաարակ ,
Յողք քո մանկունակ՝
Զինչ խնդրեն քնքոյչ,
—Մեղր եւ կաթ անոյչ:

Տաղք սիրախօսիկ,
Օրրեն քեզ, Մանկիկ.
Եւ կաթ ջամբելով՝
Հսկէ մօրն դորով:

Քո պայծառ աստղիկ,
Վառէ Հայ սրաիկ.
Քո պերճ արշալոյս,
Պսակէ Ազգիս Յնյս...:

Կուսին մատունքներ՝
Զարնեն թո՛ղ դաշներ.
Մինչ յօրոյն յուշիկ,
Ննջես դու ՄԱՆԿԻՎ...:

Հ Ա Ր Ս Ն Ե Ր Գ

ՄԵԾԱՊԱՏԻԻ ՍԱՐԳԻՍ ԱՂԱՅԻ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ

ԸՆԴ ԱԶՆՈՒԱՓԱՅԼ

ՆԵՎՐՈՒԶԻԿ ՕՐԻՈՐԴԻ ՍՄԲԱՏԵԱՆ

Սէր սրբազան, դու բոցն ես երկնավառ,
Որ տաս Տաարակաց մնչել հեղաբար.
Քեւ դառնան երկրի տատասկներն ու փուշ՝
Ի՛ վարդ քաղցրաբոյր, ի՛ շուշան քնքոյշ:

Քեւ ճակատք անբիծ եւ համբուրածին՝
Զինչ վարդ ու յասմիկ իրար կ'փարին .
Ո՛ւր հրեշտակահիւս եւ երկնաբուսիկ՝
Մըթին անտառաց սիռեն հովանիք:

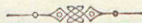
Ո՛հ, խաղաղ է ժամն... ու սրբտաճմլիկ,
Այն ինչ զոյգ ամուք կ'ժպտին լռիկ...
Անդ վառի հարսնեակն ի՛ սէր կաթողին,
Պատանին յուղի յաւիւն երկնային:

Հոն բազմի սեղան սրբտից սիրաթեւ,
Եւ Արմենուհիք պարեն հուլաթեւ .
Ո՛ւր Հիմէնական ջահք լուսապայծառ,
Ըզպերճ հարսնարանն պճնեն վառ ի՛ վառ:

Ուրախ լեր ֆեսայդ, եւ Հարսնուհիդ կոյս,
Արդ ի' Ձէնջ ցոլան նոր շող եւ նոր լոյս .
Քընարն հողեշունչ Ձեզ երգէ տաղիկ,
Սուրբ Ամուսնութիւն, եւ կեանք երջանիկ :

Ու ես ըզմայլած՝ սփռեմ ի' դլուխս Ձեր,
Մրտենեօք հիւսած գեղեցիկ վինջեր .
Եւ սրտէս բղխեալ ցօղերն անուշակ,
Զօնեմ սրտերնուդ, անմահ ՅԻՇԱՏԱ՛Կ . . . :

1865 Յունվար 51

ԱՆՄԵՂՈՒԹԻՒՆ

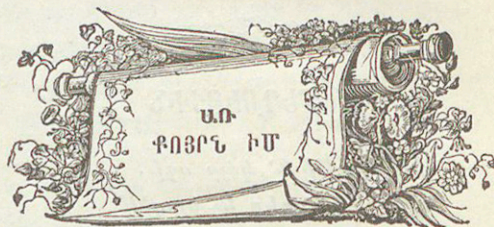
Անմեղութիւն՝ կոյս ոգի,
Երկնից գեղգեղ եւ ծաղիկ՝
Առ քեզ ժպտին վարդենիք,
Եւ սիրտ կուսից գեղանի :

Մուսայք հնչեն քո անուն,
Ի' դաշտս Հայոց սիրաբոյր .
Եւ գքո շուշանն իսկ համբոյր՝
Բերէ զպատկեր անդ յայգուն :

Պատկեր հողեաց մեղմանոյչ,
Մինչ զարթուցեալ քեզ յիշեմ .
Ոգէ հողիս զուարթագէմ,
Յաւերժահարս, Քոյր քնքոյչ :

Երբ թըրթըռան ցոլք լուսնին ,
Անդր ի' կամար աստղաչեայ .
Ճաճանչագեղ շողշողայ ,
Ի' քեզ ցօղիկ վարդածին :

Սպիտակազգեստ Հայ կուսանք ,
Քեւ կ'պճնին փայլ ի' փայլ .
Հայկազն սրտեր տարագրեալ ,
Քեւ ըսփոփուին միմիայն :

Մինչ գնորդք բընութեան՝
Հովիտք եւ լերինք ,
Պճնին կարմրերփեան ,
Եւ ոսկեփնջիկ .
Ուրախ լեր Մաննիկ :

Ի' սիրոյ տաճար՝
Գեղգեղէ թռչնիկ .
Վարդ , շուշան պայծառ
Երբ բացուին գողտրիկ .
Ուրախ լեր Մաննիկ :

Պանդուխտ ծիծառնուկ՝

Գայ ծաղկէ ծաղիկ .

Բերելով ծածուկ

Քեզ , անոյշ լըրիկ .

Ուրախ լէր Մաննիկ :

Երբ կոյս ստուերներ

Մըմնջեն քաղցրիկ .

Լուսնոյ նըշոյլներ

Սիռեն քեզ ծաղիկք .

Ուրախ լէր Մաննիկ :

Մինչ տեանես եղբօրդ՝

Տօղաթուրմ բըբիկ .

Լի արցունքով յորդ

Յայնժամ դո՛ւ հեղիկ ,

Ո՛հ , լժւր ինձ Մաննիկ . . . :

Հ Ս Ռ Ս Չ Ա Ն Ք

Լալնով մեկնիմ քենէ ով մայր ,
Տուր համբոյրներդ ինձ դողդոջուն .
Աչքերդ դարձուր յԵրկնից կամար ,
Դիտել անդըր զաստղ իմ սիրուն :

Անմահ Աստուանձ հէգ պանդխտից ,
Աչք՝ յարտասուս , սրտիկս՝ հառաչ ,
Տամ մօրս եւ քեռ համբոյր ամբիծ ,
Եւ բորբոքի անձկավառ լանջ :

Ողջոյն Քեզ կոյս , զոր սիրէի ,
Արեւ , լուսին , ծնով եւ աստղունք .
Սէր , ո՞ն ի՛ հող սեւ ամայի ,
Սփռէ լոյս , ցօղ եւ մորչ ծաղկունք :

Սէր , Սէր , ո՞ն տուր պանդխտին Յոյս . . .
Յոյս մը քաղցրիկ եւ մշտավառ .
Որ հողիս թեւս առնու , խրախոյս ,
Դառնալ յերկիր իմ բնադաւառ :

ԼՈՒՍՆԱԿ

ԱԻԵՐԱԿԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԵՂԵՐՔ ՊԱՆԴԻՏԻՆ

Ա.

Ա՛յ իմ լուսնակ արամազգեցիկ,
Երբ քու աղօտ ժըպխաներով
Մուժ գիշերոյն վայլիս յերկինք,
Աւերակաց լոյս սփռելով:

Պանդխտին դառն հառաչանքներ,
Թռչին յաւերս եղերերգել.
Սիրուն լուսնակ, քո ճաճանչներ,
Նըժդեհ հոգեաց տան արտասուել:

Այս աւերակք, այս սեւ հողեր,
Երբեմն անդոյգ փառաց որբան.
Արդ մահաշուք եղան դաշտեր՝
Հայ-Հայրենեաց լնւ գերեզման:

Այս այն երկիր, ում նախանձէր՝
Պարսիկ, Հոռոմն եւ Ատրին.
Հիմայ իրեն միայն աւեր՝
Սուր, գերութիւն եղաւ բաժին...:

Ա՛տ Թորգոմեան նահատակք քաջ,
Թռեան ի՛ գունդն երանաւէտ.
Ա՛տ դիւցազունք հայրենասքանչ
Հեղին արտօսըր լուսահետ:

Գեռ արիւննինն ան, չէ՛ ցամքած . . .
Ի՛ յաղթանակ մեզ հրաւիրեն . . .
Հոյլ մրտենիս կան պատրաստած,
Հայկազն ճակատք պճնել կ'ուզեն :

Ահն հողմունք քաղցրածածան,
Գգուն մեր հարց լըռին շիրմակք .
Ծաղիկք սփռեն եւ անթառամ,
Բերելով մեզ քաղցր Յիշատակք :

Տրտում, տըխուր տաղս ողբաձայն,
Երգէ պանդուխտ ամեն գիշեր .
Աչքեր ցօղեն ի՛ լըռութեան,
Դառն արտասուաց մեղմ կաթիլներ :

Ահն հանդարտ համայն բնութիւն,
Լուսնակ, վառէ կանթեղդ ոսկի .
Եւ մինչ երկիրս հանդչի ի՛ քուն,
Հսկէ աւերս իմ հայրենի . . . :

Բ .

Մուսայն Հայոց դեռ նոր երգէր,
Պանդուխտ, քո յոյսն ու երազունք .
Կ'պճնէին ճակատդ վարդեր՝
Հրեշտակափունջ սիրուն ծաղկունք :

Գիշերն էր պարզ, հովերն ի՛ շունչ,
Վարդակարօտ պըլպուլն երգէր .
Առուակ՝ կարկաջ, ջուրն՝ ի՛ մըրմունջ,
Մատաղ թռչնեակն հանդիստ ննջէր :

Ձինջ Բիւրակնեան լային աղբերք,
Եւ «գըթութիւն» մըրմընջէին.
Մեղրայ գետոյն մեղմ հոսանքներ,
Գառն արցունքներդ մեզ բերէին:

Մինչ քո նըւաղ լուռ հեծեծանքդ,
Ի' յաւերակս երթմը, հանգչէր.
Ո'հ երկընքէն Հայ լուսնկայն,
Գերեզմանաց վրայ ցօղք կաթէր...:

Գ.

Ընդէր նըժգեհ Հայ պատանիք,
Ծանրաթախիծ յաւերս նստած.
Արիւն արտօսը սրտածըլիկ,
Առատ ցօղէք արխուր յաչաց:

Ընդէր կայք լուռ, անձկակարօս՝
Հայրենազիրի Ասքանազեանք.
Աւերակաց մէջ մահահոտ,
Ձինջ խնդրէք դ՛ուք, — Հայոց նըշխարք:

Ա՞տ Հայկ, Արամ հանգչին ի' քուն,
Եւ Արմենակ անեղն մարտիկ.
Տիգրան, Վահագըն դի' ցազուն,
Ու վեհ Արայն վարսանազիրի:

Հոն կ'նիրհեն Պարթեւ Տրդատ,
Եւ թագապսակ բիւր ճակատներ.
Վարդան, Վահան, Աշոտ, Սմբատ,
Մարդկութեան քաջ անդրանիկներ:

Հոս ննջած են Արշակունիք,
Ու Ղեւոնդեանց քաջ ընկերներ .
Կամ քաջալանջ Բագրատունիք,
Բարձրագլուխ վեհ առիւծներ :

Ո՛վ գիշերոյ Հայաստանեայց՝
Աստեղք, լուսնոյ հետ ծագեցէք .
Եւ յԱրտաղու վըրայ դաշտաց,
Միաբան ընյս, ընյս սփռեցէք :

Դ.

Մաղկէտնեան զիւցաղնուհիդ իմ սիրուն,
Ահա որդիքդ պսակ հիւսեն քո ճակատուն .
Արդ քորք ուեղբարք, հարս ու փեսայն, հարք որդիք,
Ըզքեւ սփռեն վարդենիք :

Մինչդեռ վարդից վըրայ դարձնեմ նայուածքներս,
Անդ տեսանեմ քո կուսագեղ համբոյրներ .
Երբ ունկըն դնեմ փափկիկ հողմոց ի՛ զով շունչ,
Անուանդ անդ կայ մեղմ մըրմունջ :

Մինչ Հայկազանց բընագաւառն խնդրեմ ես,
Ո՛ւր երբեմն էր փառաց, չըքոց ասպարէս .
Երկնագումար հայորերոյն շառաչիւն,
Անդ լըսին ձայնք եւ հծծիւն :

Նստի պանդուխտն աստ առ եզերք վըտակին,
Ողբոցն ի՛ ձայն մայեն դառինք սրտագին .
Անդ Հովուհին երգէ ի՛ սրինդ ողորմիկ,
Գերեզմանաց Հայրենիք . . . :

Աստ ոմն յենու ի՛ սուրբ նշխարս սուրբ Հարանց ,
Ո՛ւր կան զըրեհքն ու սաղաւարտք զիւցազանց .
Այլ ոք ի՛ դաշտս հայի տըխուր եւ միայն ,
Ո՛ւր թշնամիք փշրեցան :

Հայաստանեայց աստ կուսական կայ ոգին ,
Արտասուլթուրմ՝ աւերակաց ի՛ գընին .
Ո՛ւր կ՛հեծէ հէք ալեւորն դողդոջուն ,
Զարեւ Հայոց եւ զարիւն . . . :

Դիւրաթառամ որպէս ծաղիկ ի՛ հովտի ,
Անմեղ զըւարթ Հայկաղնուհիք գեղանի՛
Աւանդ . . . ննջեն անմահունակ յայս դամբանք ,
Գեռափըթիթ Հայ շուշանք . . . :

Ո՛հ , երբ բաղդին փառք ճոխութիւնքն ու հրճուանք ,
Հայ սրտից մէջ պիտի գտնեն արձագանք . . .
Այն որ այսօր ունի եւ վիշտս անհամբոյր ,
Պիտի բուժին քաղցրաբոյր :

Խինդ եւ վայելք կրկին գայցեն լուսահետ ,
Յեղեմական դրախտավայրիկն անձկաւէտ .
Ո՛ւր ժպտախառն յարդարեմ վին քաղցրավանկ ,
Գողտր ուռենեաց շուքին տակ :

Ե.

Գնու ալ լուսին , եւ յասպարէզ ,
Մերկացիր քօղըդ տըմոյն .
Սփռէ յաւերս իմ աղեկէզ ,
Ոսկի թերթերդ շողշողուն :

Պահ մը թող այն գերեզմաններ ,
Ո՛ւր նախահարց սուրն ու թագ .
Սուգ ըզգեցան բազում դարեր ,
Յոր լռեցին իրենց փառք :

Փայլուն լուսնակ , Հայ պանդխտիկ ,
Ի՛քէն խնդրէ ըստփանք .

Միշտ ձօնելով սիրատենչիկ՝
Իւր դողդոջուն հառաչանք :

Հայ - Հայրենիք կ'երգէ պանդուխտ ,
Վիշտն ու կսկիծ մտնալով .

Եւ տայ քեզի իւր վերջին ուխտ ,
ՀԱՅՐԵՆԻ՛Ք միշտ պաշտելով :

ՍԻՐՏ ՆԺԴԵՀ

Նըժդեհ դու սրտիկ,
Զայնիւ թրթռական .
Զի հեծեա յուշիկ,
Հանգոյն ծիծեռան :

Ըզմ՞ հառաչես ,
Ո՛հ , աղու հողեակ .
Երբ փայլին ի՛ քեզ ,
Ծիծաղ մանկուհեակ :

Նորեկ հրեշտակիկ ,
Երգեա՛ , մի լռեբ . . .
Սէր եւ Հայրենիք ,
Որ վառին սրտեր :

Հողւոյդ հառաչներ ,
Երբ յերկինս թռչին .
Նորափթիթ վարդեր ,
Ի՛ շիրիմս թռամին :

Լ Ե Ր Ի Ն Ք

Մասին, Սեպհուհ պերճ լերինք,
Սրարատեան գաղաթննք .
Աչք իմ դառնան անդր յերկինք,
Կաթեն ի' ձեզ իմ արցունք :

Ջերդ դեռաբոյս մանիշակ,
Հանդչիմ ի' ծոց մարմանդից .
Սլանայ թեթեւ հառաչանքս՝
Ի' դաշտ սիրուն Մուսայից :

Հըսկնայք լերանց հայրենի,
Սփոփանք էք դնւք նժդեհին .
Եւ տայք աւիւն կենդանի,
Խոնջեալ ոգւոյ պանդխտին :

Պաշտաց անքուն հըրեշտակ,
Յաւերժ որրան մարդկութեան .
Թող իմ երգոցս արձագանք,
Ժայռոտ կողիդ վրայ թնդան . . . :

Ոհ', ինչ քաղցր է Ձեր ճակատ,
Երբ մորչ ծաղկունս գգուելով
Զըւարթ թռչնոց պէս ազատ,
Ճեմենք վարդեր քաղելով :

Թող բարձ ըլլայ ինձ Ձեր զիրկ,
Շնչեմ ազատ թող հողմունք .
Մինչ ճնչեն զիս ցաւք, լալիք,
Եւ ցամքած են իմ արցունք . . . :

ՀՈՎՈՒԵԱԿ

Ո՞ւր սիրուն Հովուեակ,
Ջեմ առնուս զըւարթ .
Մինչ վարդ, մանիչակ՞
Ժպտին ի՛ մարմանդ :

Միթէ՞ զհետ գառանց,
Հընչելով սըրինգ
Վազըս ի՛ լերանց,
Տրտում եւ լըռիկ :

Ա՛նդ երգէ Հովուեակ,
Ի՛ հրճուանս, ի՛ վիշտ .
Անուշիկ նըւագ՝
Հայրենեաց, գո՛ւ միշտ :

ԵՐԳ.

Թ Ա Տ Ր Ո Ն Ի

ԱՐՏԱՒԱԶԴԻՅԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

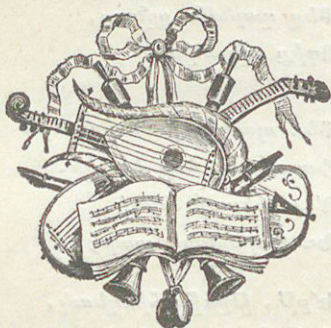
Մինչ Բիւրակեայ յափանց կարգան մեզ խրախոյս ,
Զուարթունն Հայոց անդէն երգէ քաղցրիկ Յնյս .
Եւ բիւրեղեայ Մասեայ սարէն պերճ Մուսայն ,
Ողջնյն յըզէ յԱրտաւազդեան տեսարան :

Հոս դարուն վարդապսակ ,
Պճնէ մեր յաղթանակ .
Հոս սփռէ փունջս վարդից ,
Գեղաժմիտ վառ այտից :

Ասա դարնանագեղ դարթնու բրնու թիւն ,
Եւ յեթերս փայլի անմահ Հայութիւն .
Ո՛ւր ոսկի նշոյլք յերկնուսա թօթափին ,
Եւ դաշտքըն Հայոց լուսով պըսակուին :

Մինչ ժպտին հրեշտակք՝
Ի՛ հոյլս աստեղաց .
Համնին արձագանք .
Հայ գերեզմանաց :

Ո՛հ, կոյս ոգիդ Հայաստանեաց ,
Շրջիս յաւերս լուռ՝ Հայրենեաց...
Արդ գլխոյդ նոր պըսակ հիւսեն ,
Սիրուն որդիքդ քեզ մոռցած չեն :
Ձեռն ի՛ սուսեր ,
Սիրտք վառ ի՛ սէր .
Միշտ կ'ցանկան ,
Քու փրկութեան . . . :

1412

ԱՌ. ԾԻԾԱՌՆ ԱՐՏԱԼԱԾԻԿ

Գարնան Սուրհանդակ,
Բընութեան պըսակ.
Ո՛հ, արտալածիկ՝
Ո՛ւր սուրաս այժմիկ:

Գարձիր Ծիծառնիկ,
Յազատ քո բունիկ.
Տո՛ւր ըզջերմս համբոյր,
Գգուանք բազմաբիւր:

Բաղդիդ երջանիկ,
Խանձին բիւր թռչնիկք.
Քեզ զարնեն քընար,
Ոգիք սիրաւառ:

Քեւ պանդուխտն հրճուի,
Դաշտն ու ձոր ծաղկի.
Ո՛ւր փեսայն երդէ,
Եւ Հարսնեակ պարէ:

Ե՛րթ, թըռիւր հիւղեակ,
Պանդխտին սենեակ.
Գգուէ զայն քաղցրիկ,
Ծիծո՛սն նազենիկ:

Ի ՄԱՅԻՍ

Մաղկապարտակ Մայիս քաղցրիկ ,
Ժըպիտ բնութեան դուարթագին .
Դո՛ւ տաս փթթիլ վարդին փափկիկ ,
Եւ խանդ սոխակին :

Քեւ յանտառաց դայ դայլայլիկ ,
Ժպտի լուսնակ ի' մայրեաց .
Վարդ եւ շուշան բուրմամբ գողտրիկ՝
Խնկեն առ Աստուած :

Քեւ փունջք ծաղկանց սփռին յերկնից ,
Գառինք մայեն խնդագին .
Ո՛ւր գեղգեղէ Հովուեակն ամբիծ ,
Ի' դաշտ մարգածին :

Ո՛ւր հանդարտ կան Հայոց առուակք ,
Եւ հեղաշունչ են հողմունք .
Անդ պանդխտին լոկ կայ հոգեակն ,
Որ կաթէ արցունք . . . :

Ս.Ռ. Ս.Ռ.ՈՒՍԿՆ

Ո՛վ դու Առուանկ ծաղկալի,
Բաժիշտ սիրոյ պանդխտի .
Մանրիկ ալեքքդ տաս համբոյր,
Դաշտաց, ծաղկանց քաղցրաբոյր :

Կայտառ Առն սիրավանդ,
Ի՛նչ անոյշ են քո դաշնակք .
Երբ տան ըմպել շուշանաց,
Կամ ծարաւի նշդեհաց :

Վարսաղիտակըն սօսեակ,
Ըզքեւ սիռէ հովանեակ .
Քաղցրանըւադ թռչնեկիկն
Ըզքեւ կազմէ զիւր բունիկ :

Ե՛ջ պաղպաջուն քաղցր ալեակ,
Իբրեւ լերանց մէկ նըւազ .
Եւ յայնժամ երթ, անց հեղիկ,
Գգուել, սողալ ի՛ դաշտիկ :

ՍՐՁԱՆ

ԵՐԱԽՏԱԳԷՏ ՈԳԻՈՅ

ԱՌ

ՀԱՅԿԱԶՆ ՔԵՐԹՈՂՍ

ԹՈՎՄԱՍ ԹԵՐՁԵԱՆ

Զարթիր Քոյր սրտիս՝ Մուսայդ երգեցիկ,
Տաւիղդ յարդարէ՛ մատներով փափկիկիկ .
Պճնեն ըզճակատդ ճաճանչք ու ծաղկունք,
Իբր ըզհոյլ թիթռանց թռչաին երազունք ,

Օ՛ն, յաւերժ փառաց վեհ Քերթողութիւն ,
Դու լուսափետուր հրեշտակիկ սիրուն . . .
Կազմէ՛ մրտենեաց պըսակ գեղանի ,
Ի՛ վըսեմ ճակատ Թովմաս Թերզեանի :

Դու անզուգական հողւոյս Բարերան ,
Որ ըզմատունս իմ մարդեցեր ի՛ քնար .
Ու յամայի սիրա՛ յանվարժ , Դու՛ ոգի ,
Դրոշմեցիր զաւիւն փառաց հայրենի . . . :

Անմահ ըզճաշակի՛ն ինձ Քերթողութեան ,
Ետուր աննախանձ ոգիլ ի՛ մրցանս .
Զըւարթ ես յայնժամ ուսայ թոթովել ,
Տըղայ հընչմունքով Հայրենիք եւ Սէր . . . :

Ուսայ, ո՛հ, ի՛ քէն զվեհն Ազատութիւն,
Նախերգել եւ զՓառս, Յոյս՝ ոգիք զուարթուն .
Եւ թեթեւ սլացան երգոցս արձագանք,
Մինչ ի՛ Հաշտենից բուրազըւարճ դաշտք :

Ո՛վ շքնորհագեղ Հանճար դու վրսեմ,
Զինչ տամ Քեզ տրիտուր երկանցդ փոխարէն .
Ծաղկունս սփռեմ Քեզ, թէ՛ քաղցրիկ արցունք . . .
Յանմահութիւն անդր աւանդեմ զանունդ :

Շ Ո Ւ Շ Ա Ն

Ի՛ բոյր քո անոյշ,
Շուշան անմեղիկ .
Սիրտ իմ ամեն ժամ
Տոչորէ սաստիկ :

Դու անմեղութեան՝
Նըւէր թանկագին .
Ընդունէ եւ սէրս
Ի՛ մէջ քո սրտին :

Նետաճիդ աչքէդ
Վէրք սրտիս կ'ուզան .
Ուխտեցի ընդ քեզ
Կալ յաւերժական . . . :

Իջէք Մուսայք Առքանազեան,
 Լուծէք ըզքնար դիւցազանց .
 Օհն, փութացէք զինուց հանդէս,
 Նուագել զաճիւնս քաջ արանց :

Վահագնածնունդ քանջ՝ ի՛ Մասեաց,
 Զայն տուք, թողէք ըզգամբան . . .
 Դեռ սարսափնիդ եւ հողեաց սէր,
 Հայ արեանց մէջ կ'իսայտան :

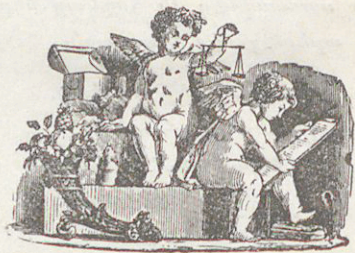
Դեռ կ'զողան ոգիք դժոխոց,
 Տեսեալ զաղեղս անագին .
 Վիշապամարտ պերճ հսկայներ,
 Երկինք յակճիռս Ձեզ նային . . . :

Ձեր նայուածքէն մայրք եւ լերինք՝
 Մասեաց բարձունք շարժէին .
 Եւ երկնային պայծառ զուարթունք,
 Հանդիսագիր ժպտէին . . . :

Իսկ վահաննիդ արդ բարձ առած՝
Ննջէք յԱրտադ ի' լուսթեան...
Ո՛ւր են մարտկաց ձերին կաքաւ,
Դիպաղեղնք Հայկազեան:

Մասին, Մասին՝ դամբանն քաջաց,
Վեհ սրտերու որորան...
Յերգելիք ըզիառս, զարթնուն քաջեր՝
Ի' լուսածեմ Շաւարշան...:

Ձեր վրոյ արցունք հսկեն աչացս,
Արցունք ցասման բոցակէզ.
Հողւոյս սըխուր հառաչանքներն՝
Առ Ձեզ դառնան աղեկէզ...:

ՁԱՅՆ ՊԱՆԴԻՏՈՒԹԵԱՆ

Սոխանկ դարնայնի,
Ինչո՞ւ չ'ես երգէր.
Ուրախ եւ զըւարթ,
Հայրենի տաղեր :

Շնչէ՛ յիս զեփիւռ,
Շնչէ՛, զովանամ.
Թռի՛ր ի' դաշտակ,
Ո՛ւր հանգչելու դամ :

Իմ արտասուացս մէջ
Խառնես քո վարդեր.
Մինչ պանդուխտ վասնեմ
Մանկական ժամերս :

Ո՛հ, սիրահար եմ,
Քո երգիդ անոյշ.
Երգէ՛, սհ երգէ՛
Զըւարթնեանկ քնքոյշ :

Օտար աստեղց տակ
Յաւօք կ'հիւծիմ:
Հարցրա կարօտով,
Անդուլ կողկողիմ:

Հայ արցունքներով,
Օտար երկիրներ՝
Թանամ տրտմակոծ,
Յերեկ ու գիշեր:

Երջանիկ ափունք,
Քեզ գամ համբուրել:
Ո՛ւր ծաղկին ձորեր,
Ծաղկամբք ոսկեթել:

Յոր նուագեն թռչնիկք,
Քաղցրամոռնչ երգեր:
Ուի դաշտ կաքաւեն,
Սիրուն աղջիկներ:

Թո՛ղ ափռէ զեփիւռ,
Բուրմունքս քաղցրիկ:
Թո՛ղ գան ու խայտան,
Քոհար, Շուշանիկ:

ԱՐՏՕՍՐ Ի ՏԱՊԱՆ

Երբ սիրուն դաշտէն շնչէ մեղմ հողմիկ,
 Ի' սիրտ պանդխտին տալ համբոյր զովիկ.
 Չ'են ցրուիր վըշտեր, կարօտն, անձկութիւն,
 Չ'են սփոփեր յայնժամ պանդխտիկ Հայուն.

Այլ բիւր հառաչանք սրտէն սըլանան,
 Աչերն ալ ցօղեն Արտօսր ի' Տապան:

Առ' Լօտուն ըզմայրն երբ յիշէ լալով,
 Լըցուի պանդխտին սիրտ դառն վէրքով.
 Եւ մինչ յերեկոյն տեսնէ զՀայ աղջիկ,
 Զարթնուն ի' միտս իւր Յիշատակք քաղցրիկ.
 Եւ յայնժամ աչերն հեղուն տխրական՝
 Կարօտով լեցուած Արտօսր ի' Տապան:

Մինչ լըսուին սրբինգք հովուական երգոց,
Անդ պանդուխտն հեծէ ի' տրամազին կոծ.
Հոն իրեն վէրքերն՝ անձուկ եւ կակիծ,
Հոն դառնան ժըպիտք, յաղէտս եւ թախիծ.

Եւ երգէ պանդուխտն ըզմայրն Հայաստան,
Կաթողին սիռէ Արտօսր ի' Տապան:

Ի' նըչխարս հաւուց եւ հայրենական,

Երբ շրջի լըռիկ ոգին կուսական.

Յօղաթուրմ աչօք անդ յեցեալ ի' սնար,

Պանդուխտն խնդրէ զիւր հօր շիրմին քար.

Հոն կ'ուզէ ձօնել համբոյր սիրական,

Ի' տրխուր աչաց Արտօսր ի' Տապան:

Մինչ ձախրէ լուսնեակ ի' յերկնից կամար,

Պանդխտին մատունք լարեն ըզբընար.

Երգել Հայրենիք, Հայրենիք սիրուն,

Փանք եւ կեանք միայն ճշմարիտ Հայուն.

Եւ պանդուխտն յիշէ ըզգրախտ Եդեմեան,

Կաթելով աչէն Արտօսր ի' Տապան:

Ահա ճիչք մանկանց, եւ ճայնք խնդութեանց,

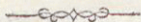
Արձագանք կ'ուտան հայրենի դաշտաց.

Մինչդեռ սիրաք ի' սիրա, Հայկեանք առ Հայկեանս,

Երգեն ուրախ, զուարթ տաղեր Գողթական.

Հոն լամբեալք ի' ծոցդ սլ մայր Հայաստան,

Գաղբին Արտասուք հոսեալք ի' Տապան . . .

ՅՍՅԳԱՆՈՒԱԳ

Ոսկեփնջիկ չքնաղ գարուն ,
Պճնել կ'ուզար Հայոց դաշտիկ .
Անմեղ զուարթնոց մը պէս յայգուն ,
Զարթոյց սրտիկս յերգ , դայլայլիկ :

Այն օրուրնէ երգեցի զՁեզ՝
Ո՛վ գերեզմանք վեհ դիւցազանց .
Այն օրուրնէ հառաչք սրտէս
Առ Ձեզ թռեան թեթեւսլաց :

Աստուածապերճ լերինք Մասեաց ,
Արիւնոռոզըն Շաւարշան՝
Դճտակ կային յաւերակաց ,
Մինչ երգէի տաղս ողբաձայն :

Քարածորան Եփրատ , Տիգրիս ,
Եւ Երասխայ քառավաղ ջուր .
Մեղմաթաւալ սահին յալիս ,
Խանդ սրսկելով յիս , յընդհանուր :

Տիգրանակերտ եւ Արտաշատ ,
Անմահ բեկորք դիցանըւէր .
Եւ զԱբմաւիր , Վաղարշապատ ,
Նըկատէի սիրտ ի՛ յերեք :

Եւ դո՛ւ Անի , պարծանք Հայոց ,
Վերջին դո՛ւ Յնյս . . . Փնռք Ասիոյ .
Քեզ զարձագանք փառացս երգոց՝
Յայգուն ձօնեմ ի՛ պերճ Գառնոյ . . . :

Ի ՀԱՆԴԵՍ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ա.

Ահա յերկնից ժպտի Աստուած քաղցր առ մեզ,
Մինչ ձիթենեաց ոստ ի' ձեռին դանք հանդէս.
Ուխտ ի' բազին սիրոյ՝ դնենք սէ, սիրաք մեր,
Իղձք մեր թռչին թո՛ղ ի' լուսոյ կամարներ:

Ամպերուն մէջէն,

Կիսանուաղ աստղեր.

Պըսակ մեզ սիրեն,

Ու դուարթ նայուածքներ:

Սահունք Արամեան ծն առէք ի' նուազ,

ԶՍահմանադրութիւնն՝ Հայուն Յնչսն ու Փնոք:

Բ.

Զըւարճացիք որդիք սիրոյ՝ Հայութեան,

Ահա Ձեր ճայք հասին երկնից ի' խորան.

Փոխան փշոց՝ վարդք փթթեցան քո դաշտեր,

Եւ իրաւանցդ արդար ՍԱՀՄԱՆ քեզ ետ Տէր:

Թո՛ղ աչքերդ դադրին,

Արցունք ցօղելէն,

Զի Հայկայ ճակտին,

Աստեղք շողշողեն:

Որդիք Արամեան, ծաղի՛ Արշալոյս,

Դրօշմըն ի' ճակատ երկնաճաճանչ Յնչս:

Գ.

Երբ յաւերակս լուռ հսկես մայրդ Հայաստանս,
Աչքերդ ուղղէ, արդ ի՛ կամար Աստուածեան .
Տես աստղն Հայուն ինչպէս խայտայ լուսավառ ,
Լիաբերան օրհնէ՛ զորդիսդ փրկարար :

Օ՛ն , Մուսայք Մասեաց ,

Ի՛ մէջ դարերուն .

Հնչէք Հայկազանց ,

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ :

Որդիք զիւցազանց , օ՛ն գրկենք զիրար ,
Յրհնենք մեր Սուլթանն՝ ԱԶԻԶ Վեհափառ :

ԱՌ ՆՈՅՆ

Հրեշտակ Մասեաց մրտենիներ ի՛ ձեռին ,
Արդ մեզ ձօնէ համբոյր սիրոյ կաթողին .
Մեղըր հոսին իւր գեղեցիկ շրթունքէն ,
Վարդեր ծըլին իր զուարթագին ժրպիտէն :

Իւր մատունք կ'հիւսեն՝

Դիւցազանց պերճ պսակներ .

Հայ բաղդին վրայ աիռեն ,

Յուսաշող նշոյլներ :

Յաւերակաց Հայաստանի երգք հնչեն ,
Տան արձագանք այն սրտերուն՝ որք քօջ են .
Ալիք՝ ալիս հեղահամբոյր ողջունեն ,
Ծաղիկք՝ ծաղկանց թեթեւ թեւօք կ'դգունեն :

Այն քնքոյչ վարդենիք,
Զոր երկինք մեզ տըւին.
Ո՛հ, եզան հովանիք,
Անմեղաց սեւ բախարին:

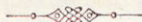
Հայուն սրտին խորին վէրքերն թաղուեցան,
Ժամանակին հզօր ձեռօք ի՛ դամբան.
Հայուն աչքին ալ քաղցրանան դառն արցունք,
Սէր կ'հնչեն մինչդեռ իրեն լի շրթունք:
Վարդանայ վեհ դայինիք,
Թող նորէն ալ ծըլին.
Մինչ Հայկայ քաջ որդիք,
Զուարթ երգեն Հայրենին:

Մեր արտասուաց մէջ մարեցան սլ Հոյեր
Աստուածային այն ահաւոր կայծակներ.
Երբ հաշտութեան ձայնք կրկնեցին ամեն սիրաք,
Երբ քաղցր աչօք մեզ ժպտեցան ս՛հ, երկինք:
Անդ դարձաւ Ազաւնեակն,
Տալով մե՛ծ աւետիս.
Զուարթ բերաւ յազթանակն
Հաշտութեան վեհ Ազգիս:

Զարթնուն քաջերն ի՛ բնագաւառն ի՛ հանդէս,
Ո՛ւր պերճ փառաց եղեւ որրան ուսսպարէս.
Հրճուի երկիր, ցնծան երկինք զուարթագէմ,
Մինչ գայ յուսոյն չքնաղ հրեշտակ սիրաճէմ:
Երկնային զըւարթունք,
Ո՛հ, սիրոյ երգերով՝
Կ'նեանն մեզ ծաղկուէք,
Անուշակ նայուածքով:

Անհուն վշտացդ մէջ տես ողիդ կուսական,
Որդիքդ ինչպէս արցունքդ սրբել խոստանան.
Լանջք Հայկազանց քաղցրիկ երգերդ կ'կրկնեն,
Հայոց կուսանք քայլերուդ տակ վարդք սփռեն:

Բրաբրին 'ւ Մանուշակ,
Ո'վ սիրուն Հայրենիք.
Պիտ' հիւսուին Քեզ պըսակ,
Մինչ հաշտ են մեզ երկինք:

ԱՌ ՀԱՅՆ ՎՍԱՐԱՆԴԵԱՅՍ

Ո'հ, Աստուած իմ, քանի՛ դառն է,
Պանդխտութեան տխուր ժամեր.
Որ խեղճ Հայուն լոկ բաժինն է,
Կրել անթիւ տառապանքներ,
Բնորդ անողորմ՝ որոնն աչքէն,
Ա. յնչափ արցունք դու կ'թեր ես.
Ա. յնչափ հառաչք ո՞ր սրտերէն՝
Անգթաբար դու կորզեր ես,
Խանձարուրէն դեռ նոր քակուին,
Կ'մատնըլին պանդխտութեան.
Պանդխտութիւնն՝ որ քանիին
Ո'հ, եղեր է մութ գերեզմանն
Աչք յարտասուս՝ գըլխիկ ծռած,
Կ'թափառի յամեն երկիր.
Մինչեւ օր մը տեսնէ յանկարծ,
Իւր ոսկերքըն դարձած մոխիր

ԱՄՍՐՆԱՅԻՆ ՏԵՍՍՐԱՆ

Արդ մերկացաւ Մայիկ ըզքօղ ճըմերան,
Ամուլ դաշտեր սիրոյ ծաղկամբք կ'ժպտին.
Պանդուխտն արտօսը հեղու ծածուկ ի' տապան...
Սիրտ, զարձագանք երգոցս եւ դո՛ւ հան յերկին...
Հայկազնուհիք ահա՛ զմարգաւ կ'պարենս.
Եւ ծաղկունս ժողվեն :

Ո՛վ լուսածին ժըպիտք երկնից՝ փայլ աստղունք,
Եթերաձեմ եւ դո՛ւք ոգիք հըրեղէն.
Զի թըրթըռաք անդր ի' կամար դողդոջունք,
Օ՛ն փութացէք լուսամինջիկ պսակ հիւսել...
Երգէ՛ դու ալ պանդուխտ թռչնեանկ՝ անուշիկ,
Ընդ իս ՀԱՅՐԵՆԻ՛Ք... :

Զիս կ'յիշէն մայր իմ եւ քորք ծաղկագեղ,
Երբ ես անձկաւ հիւժիմ յեցեալ ի' պաղ քար...
Մի խոխոջէք բիւրեղ ալեակը լուսազեղ,
Զեզ կ'դիտեն շայ դիւցազունք երկնապար...
Հոն նստելով նժդեհ հողեակը արտասուեն,
Եւ ըզմարս յիշեն... :

Շնչէ հող միկ ծաղկանց վրայէն զուարթ թեւօք . . .
Երգեցէք դճւք ալ հայրենի թռչնիկներ . . .
Օ՛ն, դճւ լուսնակ պայծառացիր հրաբորբոք
Ի՛ տրամաճեմ նըւիրական աւերներ .
Ո՛ւր պանդխտիս սրտիկն ու յոյս կ'որորին ,
Ի՛ հնդ վշտածին . . . :

ՄՆԱՍՑԵՍ ԲԱՐԵԱԻ

ԱՌ

Պ. ԲԱՐԹՈՂ ԹԱԹԱՐԵԱՆ

Ն Ո Ի Է Ր

Ահա՛ հնչէ վայրկեանն յետին ,
Բիւզանդածին իմ ընկեր .
Յօր մեկնեցայց ես տրամագին՝
Ի՛ քէն եղբայր , սիրտ յերեր :

Գընամ , թողեալ քեզ յիշատակ ,
Ձայս հառաչանք եւ արցունք .
Ընկնլ զյետին տըխուր նըւագ ,
Եւ զպաղպաջուն զայս ծաղկունք :

Գընամ , եւ զսիրտ թողում առ Քեզ ,
Եւ զայս ժըպիտ մանկական .
Յայսըմ հետէ « Բարեաւ մնասցես » ,
Սիրտ իմ՝ Բարթող Թաթարեան :

Ի

ՀԱՆԳԻՍՍ

ԿՍՐԱՊԵՏ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՇՍՀՆԱԶԱՐԵԱՆ

Տ Ա Ղ

Սուգ հրեշտակն առցէ Մասեաց զուարթագէմ,
Սուգ՝ լուսին ուսասեղք՝ ողիք երկնաձեմ.
Մինչդեռ Հայ աչկունք ցօղեն դառնագին,
Եւ համօրէն ձայնք տրտում կականին:

Ա՛հ. քանի դառն է, Աստուած, մահն անքուն,
Ո՛չ հառաչանք, ո՛չ արցունք, ո՛չ արիւն՝
Կրնան ողորել իր սիրտն անամօք,
Իր սրուիւն անջատին հողւոց ջերմ հատորք:

Ո՛վ բանդդ անհամբոյր, լընուս արտասուօք,
Քաւութեանց բաժանկը, դիւցազանց սափորք...
Աւաղիկ ձորակը, մայրիք եւ հողմունք՝
Հայրենի, լուեալ՝ սարտեան դողդոջունք:

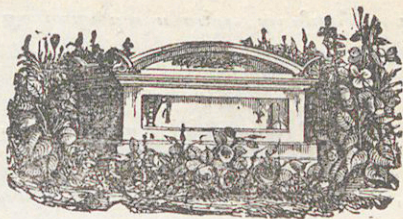
Հնչր իմ, Գնւ անդոյգ, ո՛ւր սլանաս այսպէս,
Երկինք, — բաց են անդ հրեղէն շաւիղք Քեզ.
Եւ Քոյին արդեօք, ո՛հ թռեաւ հոգեակ...
ԱՆՄԱՀՈՒԹԻԻՆՆՆ աստ եւ անդ Քեզ պըսակ:

Լուսաւոր արդեանցդ յերկինս են վըկայք,
Ի՛ սիրաս տողորին սիրոյդ Յիշատակ՝
Շրթունքդ՝ ՅՈՅՍ կաթէր, աչքըդ՝ ԳՈՒԹ, սիրա՛ ՍԵՐ,
ԱՐԴԱՐՈՒԹԻԻՆՆԸՆ ճակտիդ վրայ փարէր:

Ո՛հ, ըզքեզ կոծին ձայնք հառաչանաց,
Ըզքեզ ուրուականքն Հայաստանեայց...
Ամեն սիրաք՝ արտօսր ի՛ վեր Քեզ ուղղեն,
Եւ երկնայինք, ՊՍԱԿ՝ ըզվարսիւքդ հիւսեն:

Գնւ որ յաշխարհէս անցար տարադէմ,
Յերկիր հայրենի գուարթնոց՝ ի՛ յԵզեմ.
Անդ հանգիր Օձեալդ, հանգիր գոհ սրտով,
Սիրաք մեր ըսփոփունին ըզՍէրդ ոգելով...:

ՅԻՇԱՏԱԿ

Մ Ե Ռ Ե Լ Ո Ց

Անդ, ո՛ւր լռութիւն մահահամբոյր
Տիրէ Հայուն գերեզմանաց,
Նըստեալ պանդուխտն յոգնատըխուր,
Ծաղկունս սիրէ Հայաստանեայց:

Ո՛ւր մեռելոց ոգիք Յուսով
Ի՛ դամբանաց հծծեն ողջնն,
Ձախւ եւ զգիշեր շնչեն ի՛ դով,
Անմահական խաղաղութիւն:

Ո՛չ, հառաչել եկի առ Ձեզ,
Ո՛վ նահատակք Ասքանաղեան.
Ո՛չ, այլ վըկայ կարօտակէզ,
Նախնի փառաց յաւերժական:

Մինչդեռ սիրէ գիշեր փայլուն,
Իւր կուսական մունջ ստուերներ.
Ո՛հ, ի՛նչ անուշ է ասողերուն՝
Նայելով, լնլ մեր Հարց վշտերն:

Այս սուրբ շիրիմք, որոց տեսիլ,
Նրժգեհ սրտից սփոփանս սփռեն .
Այս սեւ հողեր՝ յաստեղց փայլիլ,
Հայ աչքերէն ցօղիկ խնդրեն :

Ի՛նչ ահաւոր էր այն վայրկեան,
Յորում հրեշտակ սեւասքօղիկ՝
Յուցանէր ինձ ըզգերեզմանս,
Անդր յաւերակս տրտմազգեցիկ . . . :

Ո՛ւր հանգչէին Մեսրոպ, Սահակ՝
Մըշակք տառիցն աստուածային .
Մեղրածորան անդ Եղիշեակ,
Եւ Գրիգորիկն ու Անյաղթելին :

Անդ Շնորհալին սիրաբարբառ,
Քերթողահայր Խորենացին .
Անդ Կողբացին երկնահանճար,
Եւ դիտապետ Լամբրոնացին :

Ո՛ւր էին վեհք՝ Տրդատք, Գրիգորք,
Որ խայտային զըւարթ, ամբիծ .
Ծերք Ղեւոնդեանք պըսակաւորք,
Ասացին ինձ « Աստ թող կսկիծդ » :

ՆԻՆՁ ՀԱՅԿՈՒՀԻՈՅՆ

Ե՛կ սիրուն հրեշտակ,
Քաղցր իմ ազաւնեակ,
Հանգիր ի՛ հողւոյս,
Անդ վառել ի՛ յոյզ:

Ո՛հ, ձայն քո քաղցրիկ,
Գերեաց զիմ սրտիկ,
Արդ փութան սիրտ իմ,
Տալ ինձ սէրդ անգին:

Մինչ պարէ հողմիկ,
Երդէ զերթ թռչիկ,
Զի ժպտի դեռ վարդ,
Ի՛ կոյս քո ճակատ:

Ե՛կ հողւոյս ընկեր,
Յօղաթուրմ ծաղկներ,
Բեր ինձի ընծայ,
Սիրոյդ հաւատչեաց:

Ձէ ինձ բաւական,
Լոկ սէրդ Ասաբղկան .
Զի յառնէ յիս բոց,
Որպէս հուր դժոխոց :

Ե՛կ սիրոյ հողմիկ,
Շընչեան յիմ սրբաիկ .
Զի այսուհետեւ,
Սէր ծագեաց արեւ :

Ո՛վ սիրուն հրեշտանկ,
Ննջես անուշակ .
Հանգիստ երջանիկ,
Քուն սիրոյ մենիկ . . . :

ՍԷՐ ՀԱՅՐԵՆԻ

Ո՛հ, անձկալից, դրախտ Հայրենի՛ Հայաստան,
Բազմ քո յերկին, փառք քո յաւերս լըռին կան.

Մի եւս հեղուր արտօսար ազի յաչերոյդ,

Մի եւս, այլ յիս, ամեն սրտից շարժի գութ:

Արդ բամբիռն անմահ, բամբիռն Հայկազնի,
Կը հնչէ զըւարթ, եւ երկնադաշնակ.

Ըզսէր գիւցազին, ըզՍէր Հայրենի,

Քաղցրիկ եւ կրկնէ Զուարթուն երկնառաք:

Ո՛ւր Հայ պարմանիք,

Երգեն Սէր եւ լոյս.

Հայկեան ծերունիք,

Ըմպեն եւ ի՛ յոյս.

Ըմպեն ո՛հ, գինին,

Արդ սիրոյ համար.

Սէրն է մեր հոգին,

Մեր բազդըն պայծառ:

Դո՛ւք ալ թռչնեկիկք,

Մեր Հայաստանեայց.

Բընութեան ժըպիտք,

Վըրկայ հին փառաց:

Երգեցէք զըւարթ,

ԸզՀայրենին Սէր.

Եւ թո՛ղ սիրակաթ,

Յօղեն Զեր աչեր:

ԶԵՓԻԻՌ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

Ե՛կ սաւառնաձայն Զեփիւռ հայրենի,
Ե՛կ օդադաշնակ զուարթն պանդխտի .
Արդ տխրին դալարք, սուգ առնեն դաշտեր,
Եւ հողմն հիւսիսի շնչէ ցլրտարեր :

Ծաղկանց ծրղիկներն ահա թալկանան,
Առուակաց հոսանք լըռիկ կ'ընթանան .
Ահա տատրակն ալ կ'մնչէ հեզիկ,
Քընարն ոսկեթել սփռէ ձայն մեղմիկ :

Ձեն խընկացօղիկ մարգք քաղցրաբուրեան,
Այլ կաթեն արօտսր, շիթք դիշերական .
Ամպաշու թռչնիկք բունեն ի' մայրիս,
Արծուին բարձրաթռիչ ճախրէ ի' լերինս :

Ո՛վ քնքուշ հրեշտակ, Զեփիւռ սըխրալի,
Օ՛ն, սուրա այժմիկ ի' սիրտ պանդխտի .
Քեւ հրճուի պանդնխտ, զովանայ իւր սիրտ,
Քեւ արամեալ հոգիք, դառնան ի' ժըմիտ :

ՎԱՆՈՒՀԻՆ

Յերանելեաց խորանէն՝
Փրցւած ծաղիկ լուսեղէն .
Ան ախտեմ քայլիդ տակ,
Քանի վարդ եւ մանիշակ :

Ո՛հ, պանդխտիս արխուր նուազ,
Զարթուցանէ՞ քո հոգեակ . . .
Օ՛ն, սու սիրոյս ջերմ համբոյր,
Որ փարատէ զքոյին հուր :

Կոյս, դիցուհեաց խմբին մէջ,
Քեզ կ'դիտեմ անձկատենչ . . .
Մաւի յաչացդ երկնագեղ,
Քաղեմ ցօղիկ վարդազեղ :

Ա՛հ, հառանջք մ'ես դո՛ւ սրտիս,
Երբ ըզմայլմամբ յիս նայիս . . .
Դո՛ւ մըխիթար պանդխտին,
Եւ միակ Յոյս իւր յետին :

Մի որբ թողուր զիս, ս՛վ կնյս . . .
Սրբէ՛ զաչացս արտասուս .
Լնյս ի՛ ճակտէդ դայ առ իս,
Սէր ի՛ կըրծիցդ առ հոգիս :

Այն օրուրնէ՛ Վանուհիդ,
Որ դքեդ տեսայ Անձկալիդ .
Մոռցայ ըզվիշտ եւ կսկիծ,
Արցնւք, հառնչք, խոր թախիծ :

Քո ծոցիդ մէջ ծաղկածին,
Ո՛հ, թոռմէ՛ի նման վարդին . . .
Երազէ՛ի . . . այլ անյոյս . . .
Մընայք բարեաւ անմեղ կնյս . . . :

ՏԱՐԱԳԻՐՆ

Դնւք, հայրենի վաղանց Յոյսեր,
Աննետ խոցէք զիս կարեվեր .
Կիզում անհուր եւ տրամագին,
Եւ անշղթայ յերկրի կապիմ :

Ո՛հ, գըթացէք սիրոյ ոգիք,
Թողէք ազատ սիրտս թշուառիկ .
Հեծել բաղդն իմ անազորոյն,
Լալ եւ ողբալ գիշերն ի՛ բուն :

Ահա հոսեն դառն իմ աչկունք ,
Արիւնախառն շիթ շիթ արցունք .
Մինչեւ սիրտ մը ինձ կարեկից ,
Ո՛ր լըռութիւնք , ընկեր գտից :

Այլ դու սիրունդ իմ , Երանեակ ,
Թռար արդեօք ընդ սփ վանդակ .
Անձն իմ հալի ընդ հող եւ ծով ,
Քոյր անձկատենչ քու կարօտով :

Ձայնք արհաւրաց զերկիր սարսեն ,
Երկիւնդ , սոսկնմ չորս կողմերէն .
Հողւոյս բիւր ցաւք , սրտիս վերքեր՝
Կուտան անխնայ այս խորհուրդներ :

Անդէն հասնի սուր մանգաղով ,
Մահըն դաժան սեմոցըս քով .
Կ'ուզէ հնձել մորչ մանկութիւնս ,
Չ'ունի բընաւ ինձ գըթութիւն :

Ո՛հ , սէր իմ եկ , եկ անձկալիդ ,
Քեզ աղերսէ անձկաւ իմ սիրտ .
Ե՛կ , եւ վազեն ի՛ լըռութեան ,
Մեր արցունքներըն միաբան :

Այսուհետեւ քուկդ է իմ կեանք ,
Ո՛վ իմ հողւոյս վարդ , վառք եւ թագ .
Եւ ի՛ նըշան սիրոյս , ո՛վ Սէ՛ր ,
Զանձս իսկ ձօնեմ Քեզ ի՛ նըւէր :

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Ձ

Վերջին անգամ ես համբուրեմ,
Ըզհայրենի շիրիմներ.
Վերջին անգամ Ձեզ կ'ձօնեմ,
Աչացս աղի արցունքներ :

Արտասուալից ես հեռանամ,
Դէպ ի' Բիւզանդ՝ յիմ երկիր.
Բայց հառաչանքս յիշատակ տամ,
Քեզ Հայրենիք անձկալիր :

Իմ ողջոյններս միշտ տի' զրկեմ,
Քո սիրելի ձորերուն.
Գիշեր, ցերեկ պիտի յիշեմ,
Նըւիրական սուրբ զանունդ :

Ո՛վ Եփրատէս գետնիդ Հայոց,
Մինչ ի' քուն կան ջուրքդ անոյշ.
Ի' հուսկ ժամուս սրտիկս ի' խոց,
Կ'ողբայ վիրօքըն անբոյժ :

Վերջին անգամ ո՛վ դաշտք սիրաւն,
Առէք ողջոյնս բաժանման.
Ո՛հ, եւ տուք ինձ Ձերին հոգւոյն,
Հոյլ վարդենիք սիրական :

Ձի հասաւ այն տըխուր ժամեր,
Յորում սիրտս բիւր վշտաց մէջ.
Նետէ Ձեզի մեղմ նայուածքներ,
Վառեալ ընդ Ձեզ հրով անշէջ :

206

ԱՌ

Պ. Ս. ՊԷՆԿԼԵԱՆ

Մինչ հայրենի վառեալ սիրով քո հոգեակ,
Յոյս ի' ճակատ կ'դիմես,
ՅԱրեւելեան ասպարէս.
Քաղել յանձկոտ Հայ պարմանեաց սրտերէն,
Հառնչք բոցեղէն:

Երբ ըզմայլեալ տաս արձագանք հին փառաց,
Անյագ տենչիւ Հայկազունք,
Յօղեն յաչաց դառն արցունք...
Եւ համարին ի' Հայրենեաց անուշ գիրկ՝
Զանձինրս գողարիկ:

Մի երկնչիւր, ճն անդր յառնջ սիրտ ի' բոց,
Երգել զգլբախտ Հայրենեաց...
Եւ մրտենիս դիւցազանց՝
Պատրաստ է արդ քոյին երկանց փոխարէն
Տալ, Քեզ Հայոց Բեմ...:

Ի ՊՍԱԿ ՀԱՐՍԱՆԵԱՅ

Մ. Գ. Ք.

Տ Ա Ղ Ե Ր Գ

Շնորհաց ի' դրախտ կ'ճեմէիր,
Վարդապըսակ եւ ամօթլեած.
Տեսաւ ըզքեզ Սէր-եւ զԱղեզն
Առ քեզ ուղղեց ուաւնդ խոցեաց :

Այլ Հիմէնէ աստուածունին,
Վազեց համբոյր մը տուաւ վէրքիդ.
Հոն հոսեցուց գթոյ արցունք մ'
Եւ բժշկեցաւ անդէն հոգիդ :

Զմայլած աչացդ առջեւ բացաւ,
Երկնից պարտէզ մը լուսաջինջ.
Ո'ւր գալստեանդ անձկատոչոր
Անժոյժ մընայր Քեզ ՄԿՐՏԻԶ... :

Ի' գիրկս անդ իւր կողկողագին
Դու գիմէիր զըւարթագէմ.
Երբ երկնահիւս բերին քեզ պսակ
Հոյլք հրեշտակաց եթերածեմ :

Կոյս ո՛հ, ներէ իմ Մուսայիս,
Վարդ մ'յաւելուլ ճակտիդ ի' փունջ...
Ուանվերջ մաղթել երջանկութիւն
Զեզ ցրչեաին կենաց Զեր շունչ :

ՈՂԻ ՍԻՐԱՏԵՆՉ

Կոյսդ սիրատենչիկ,
Կոյ յերկրի քեզ նման .
Սիրտ մը երջանիկ,
Ոգի Աստղղկան :

Գնւ յաւէտ զիմ տենչ,
Բոցով արծարծես .
Հոգիս այս անվերջ
Սիրահար է քեզ :

Ոգիդ սիրածեմ,
Անձն իմ քեզ խնդրէ .
Պըսակ մի ճօնեմ
Սիրուն վարդերէ :

Մինչ ննջես քաղցրիկ,
Տարերքըն լըռեն . . .
Եւ ճերմակ ամպիկք՝
Ըզմահկաւ պարեն . . . :

ԵՐԳ ՍԻՐՈՅ

Սիրուենակդ իմ կոյս ,
Պայծառ քան ըզլոյս .
Ընկակ զիմ համբոյր ,
Ո՛վ իմ սրտիս քոյր :

Գեղափթիթ այտիդ ,
Անուշակ ժըպիտ .
Ո՛հ , զերդ արշալոյս
Հողւոյս սիռէ Յոյս :

Փանք է ինձ անգին ,
Յօղն աչաց քոյին .
Կեանք է իմ ողւոյն ,
Երգերդ սիրասուն . . . :

Ճակատդ կուսական
Ի՛ ծոց մըթութեան .
Զինչ խայտայ լուսին ,
Ի՛ մաքուր երկին :

Ո՛ սիրուն կուսան ,
Մինչ աչկունքդ շողան .
Տան ինձ ի՛ կարծել ,
Երկնային աստղեր :

Քո փափուկ սրտիկ ,
Իբր յստակ ալիք .
Երգէ Սէր եւ Յոյս ,
Հրեշտակածին կոյս :

ՊԱՆԴՈՒԽՏ ԵՒ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

ԳՈՒՍԱՆԵՐԳՈՒԹԻԻՆ

Արմենուհիդ , սիրուն աղջիկ ,

Սիրանըլադ ձայնդ անուշիկ ,

Երբ կ'լսեմ դաշտերուն մէջ ,

Սիրտըս վառի հըրով անշէջ :

Երգէ , երգէ զըլարթուն Աղջիկ ,

Պանդխտիս հետ ՀԱՅ-ՀԱՅՐԵՆԻՔ :

Տատրակ քնքոյշ , խարտեաշ մազերդ՝

Վարսանաղիկ ի' գլուխդ սփռէր .

Թեթեւ թեւօք զեփիւռք որրեն ,

Սիրոյ պսակօք , ծաղկամբք պճնեն :

Հիւսէ , հիւսէ ինձ մի պըսակ ,

Անձկաւդ հիւծի ցաւածս հողեակ . . . :

Ո՛հ , վարդավառ քոյին չրթունք ,

Ի՛նչ քաղցր են քան խնկոց բուրմունք . . .

Եւ քո լանջքիկդ լուսահիւսեակ ,

Քանի՛ պայծառ քան դարուսեակ :

Տուր , տուր ինձ ան , քո ՍԷՐԳ քաղցրիկ ,

Թո՛ղ միանան զոյգ մեր հողիք :

Պայծառ աչերդ՝ զոյգ արեգունք ,

Կաթեն անոյշ Սէր , Գուլթ , Արցունք . . .

Ու լուսահոս քո նայուածքներ ,

Ինձ զերկնից դրախտ տան նշմարել :

Ե՛կ , եկ ընդ իս Հայկազն աղջիկ ,

Ի՛ դրախտ սիրոյ երթանք , հանդչինք . . . :

Ի ԽՕԹՈՒԹԻԻՆ

ԳԵՐ. Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Ն Ո Ւ Ս Գ

Զուարթուն պահապան մերս Հայաստանեայց,
Թողեալ ըզքընար լայ զբաղղն Հայրենեաց.
Սեւասքօղ թեւօք՝ բլրէ ի՛ բլրուր,
Թռչի հանելով երզըս Խրալուր :

Տրտում հառաչանք, եւ իղձք խանդակաթ,
Հողոց խորերէն սլանան յերկինս անդ.
Մաղթանք հոգեբուղիս եւ արտասուալից,
Ուղերձին անդուլ Վեհին գահոյից :

Ըզքեզ ո՛ Հնյր իժ, անդադար կ'ողբան,
Համայն աշխոյժ սիրաք ի՛ ձայն կականման.
Ըզքեզ ո՛վ թարգման պատգամաց Վեհին,
Խնդրեն ի՛ յերկնուստ սիրտք մեր կաթողին :

Հրաւէր ընթանայ Բիւզանդեայ յափանց՝
ՅըՄասինս, թնդան լերինք Հայկազանց...
Անդ բիւր վշտաց մէջ քաղցրիկն Հայաստան,
Յերկնից խնդրէ Քեզ, ո՛վ Հայր՝ ԿԵԱՆՍ ԵՐԿԱՅՆ... :

Յ Ա Ր Մ Ա Շ

Կենաց ի՛ դուարթ արշալոյս՝
Ջարթնոյր մանկաին հոյլ ի՛ հոյլ.
Վարսադիտակ սիրուն կոյս,
Նազէր յԱրմաշ սիրասոյլ :

Ձիւնակերպիկ քան շուշան՝
Նորա քնքոյշ ծոցին մէջ.
Փունջ փունջ յասմիկք մորչ գարնան,
Թրթռան շառէչ ընդ առէչ :

Եթերաբնակ դասք երկնից,
Ի տես նորուն խայտային.
Մինչդեռ կուսին ջինջ յայտից՝
Արցունք ու ժպիտք ցոլային . . . :

Ծաղկահիւսեակ ծփծփան
Իւր ոսկեթել խոպոպիք.
Ի՛ ծիծաղէն մանկական՝,
Յոլ ցոլ ցայտեն լոյսք ու խինդք . . . :

Ձերդ զոյգ աստեղք յԱվիէան՝
Աչերն ի՛ սիրտ իմ փայլեն.
Եւ անոր ջերմ հառաչանք,
Հոն արձագանք կ'գանեն :

Ի՛նչ ժամ ցնորից սիրանուէր՝
ՅԱրմաշ . . . Սիրոյ ի՛ տաճար . . .
Երբ զՀայրենեաց վիշտա երգէր ,
Նորա ոգեա՛կ բոցավառ . . . :

Երբ նա ճեմէր աղուական ,
Ծաղկածաւալ ի' պարտէզ .
Եւ քայլից տակ վարդաստանն ,
Սփռէր ծաղկունքս պէսպէս :

Երբոր ծաղկանց հետ խաղար ,
Զերդ քոյր ծանօթ եւ զըւարթ .
Եւ սիրտս յուզուած չէր գիտնար ,
Ո՞րն է իմ կնյս , ո՞րն է վարդ . . . :

ՅԱԻՈՒՐ

ՀԱՐՍԱՆԵՍՑ ԻՄՈՑ

ԸՆԴ ՆԱԶԵԼԻ ՕՐԻՈՐԴԻՆ

ՄԻՀՐԻԻՊԷ Յ՝ ՍՄԲԱՏԵԱՆ

ԱՌ ՔԵՉ

Կոյս նազելի՛ իմ մանկութեանս
Յընորանիւս երազքն ամեն .
Այսօր շնորհիւ մէկ համբուրիդ ,
Ճշմարտութեան փոխուին մէկէն :

Եւ երջանիկ իմ . . . ու սիրոյ .
Խառնին արցունքս ի՛ քօ ժըպիտ . . .
Եւ սիրտս ունի իղձ մը միայն ,
Մընայ գարուն մեր մշտափլթիթ :

1867 Դեկտեմբեր 17

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

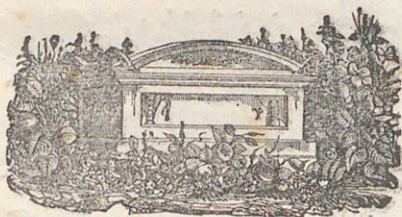
Ի ՔՆԱՐ

ՀՈՍ ԿՈՒՋԵՆ ՅՕՂԵԼ

ԱՐՏԱՍՈՒՔ

ՀԱՅ ՄԱՆԿԱՆ

ՈՒՐ

ԱՄՓՈՓԻՆ ՈՍԿԵՐՔ

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ՎԱՐԴԱՆԱՅ

ՀԱՅ ԴԻԻՑԱԶՆԻՆ

ԱՆԹՈՒԱՄ

ԳՄԱԿ

ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

ԱՐՑԱՍՈՒՔ ՀԱՅ ՄԱՆԿԱՆ

Ի ՄԱՀ

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ՎԱՐԴԱՆԱՅ

ԴԻԻՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Հայէք պատանիք եւ կուսանք Հայոց,
Սնւգ առնու Մասիս, եւ Հայոց լեռներ-
Ձի ահա մահուան անգութ գերանդի,
Որբացեալ թողու զաշխարհ հայրենի . . . :

Հայոց աշխարհիս քաջ բազուկ որդին,
Փռուած է Մասեաց շուքերուն ներքեւ .
Շնչասպառ լանջացն հառաչանք յետին՝
Գոչէ նա Աստուած, կրօնք եւ Հայրենիք :

ԾԱՆՈԹ.— Ասիկա՝ մեր առաջին անգամ տողած և՛ հրատարակած անդրանիկ ֆերթուածն է, որոյ առաջին տպագրութիւնն՝ ուրախ եմ որ քիչ ժամանակուան մէջ սպառելով, կրկին անգամ նորոգ սրբագրութեամբ իբր Յաւելուած նորատիպ Քընարիս ուղեցինք հոս հրատարակել ի՛ խնդրոյ Ռուսաստանցի և Կովկասաբնակ մերս ազնիւ և եռանդուն Հայկազն երիտասարդաց, որոց համեստութիւնը չ'ներեր աստանօր իրենց անունը ի՛ գիր արձանացնել :

Իր սրտահառաչ ձայնից զուգակցին ,
Ահազնատեսիլ դրօշակակիրներ .
Սպիտակազգեաց չորս դին դեզերին՝
Գերեզմաններէն հազար դիւցազունք . . . :

Եւ արիւնլուայ մարմնոյն առնթեր ,
Սեւ քօղն երեսին լուռ մունջ շուարած .
Ձեռն ի՛ ծնօտ Ղեւոնդ գաղանի կ'արտասուէ ,
Կը ճմլի Յովսէփի ցաւօք տրտմազգած :

Արեւն ու լուսին ամպի տակ փակուած ,
Լուսոյ ճակատնին ի՛ մութ են ծածկեր .
Մասեաց արձագանդք կոծեն տրտմազին ,
Սիրուն Հայաստանյսեւեր է հազած :

Հրեշտակն Հայրենեաց տրտում թախծազին ,
Իջած է այսօր Հայոց գերեզման .
Արիւն արցունքով տապաններ ցօղէ ,
Վարդանայ բերնէն խօսք մը կ'սպասէ :

Գրուժանըն Վասակ վատ քան զՎայէն ,
Պատրաստ Հայրենեաց տալ դառն հարուած .
Սրբոյն Գրիգորի որդւոյն հարազատ՝
Փըշանիւթ պըտակ հիւսեց Վարդանայ :

Ապշեցանն երկինք ընդ սեւ ոճիրն այն . . .
Լըռեցին անմահ կաճառք դիւցազանց :
Եւ սրտաբեկեալ Հայոց զաւակներ ,
Ի՛ զէն կ'դիմեն ի՛ վրէժ լուտանաց :

Մասեաց ծիածանն ի' մութ կ'սքօղի ,
Մութ տիրէ Հայոց սրտեր հաւասար .
Յօղէ տրամութեան առատ անձրեւներ ,
Հապճէս կ'խուսեն պարերն ու հրճուանք :

Բօթ գուժեց յանկարծ թէ մատնիչք գունդ գունդ ,
Գան ասպարափակք եւ ըսպառազէն .
Ո՛վ իմս Հայրենիք արեանըդ կարօտ ,
Կատղած գազաններ ի' դէն կ'գիմեն :

Եւ գալարելով վիշապանըման ,
Կ'վազէ Մատնիչն աշխարհը քանդել .
Կործանել տենչայ զՍթոռ եւ Սեղան ,
Եւ յաւերս նորա իր գահը կանգնել :

Տղաք ճիչ բառնան , կ'գողան մայրեր . . .
Ամենքն ալ կ'իջնան ի' ծոց սուրբ Փրկչին .
Յառաջ մատչելով ծերերն ալեպսակ՝
Կրկնեն պատանեաց ըզհին յաղթանակս :

Իսկ անդրդուելի պատուարն Հայկազանց ,
Ընտիր զօրապեան ախոյեան կանգնած .
Ահն թշնամին գոչէ անվրդով ,
Հոն կ'սպասէ մեզ Մահ կամ Յաղթութիւն . . . :

Անուշ դաւկըներ՝ սիրուն մանկըտիք ,
Աղէկ է մեռնիք , արդ ձեր երկրին մէջ .
Քան թէ այն դաժան վայրի գազանին՝
Անգութ ճիրանաց ճարակ փշրուիք :

Փութայէք հապան, չ'անցնի ժամանակ,
Թողունք այս տեղեր վատեր չը հասած .
Բարէ տխրութեան դառըն վայրկենիս,
Ըսաւ ու սքօղեց դէմքըն տխրամած :

Եւ յիշատակներ յառնելով ի' սիրտ,
Իջուց այտերէն արտասուաց հեղեղ .
Օ'ն առէք խրախոյս ո՛ առաքինիք,
Ժամ է արդ արեան . . եւ անեղ վրիժուց :

Անօրէն Մուշկան դողաց դալկադէմ,
Երբոր բանակին ցրուիլը տեսաւ .
Պահեստի զօրքերն օգնութեան կանչեց,
Եւ յօրինուածովք սերտ ճակատեցաւ . . . :

Հոն ընկաւ Վարդան ի' խռան սուսերաց,
Մխուեցաւ պողպատն արի վեհ սրտին .
Կարծես կը լողար արեան ծովին մէջ,
Պարսիկն անաբեկ կար անոր տեսքէն :

Իսկ նա հեծելով կարեվէր սրտիւ,
Ազգատեաց չարին Վասակայ գործեր .
Գոչեց Հայրենիք . . Հայրենիք սիրուն,
Ա'ն զվերջին իմ շունչ . . եւ զվերջին ողջնյն . . :

Քաղցրիկ Հայաստան . . Վարդանայ երկիր,
Մի տար ոսկորներս ի' ձեռս օտարին . . .
Ծոցիդ մէջ հանդ չ'իմ՝ Մայր իմ Հայաստան,
Մեռնիմ թողլով սիրտս Հայ դաւկըններու :

Գողցես արեւէ խամրած մանուշակք՝
Կիսարաց աչօք դետինը փռուած . . .
Դարձուց քաջ Վարդան աչք Հայ զաւակաց,
Զբրկուած տեսաւ իրենց արեւէն :

Ճմլեցան աղիք հսկային Հայոց,
Ընդ անեղ տեսիլ տիրապատ քաջաց . .
Կարկառէ Երկինք, գոչեց, Զեռն Հայուն,
Կամ կարճեցուր կեանքս, սո շունչըս ազատ :

Շառաչինք զինուց, հարուածք սուսերաց . .
Մոլեգնեալ զօրաց անեղագոչ ձայն . .
Հողմերէ դիզուած փոշուոյ կարմիր անպ . .
Դիակներէ բլուր . . . : Այս էր դաշան անան . . . :

Հոն, անան դիւցազն անվեհեր Վարդան,
Ընդունեց պըսակ երկնային փառաց . .
Եւ հրեշտակներու ի' թեւս ապաստան,
Երկնասլաց Հողին այսպէս կ'խօսէր . . . :

«Ա՛լ մնաս բարով, Հայոց Աշխարհիկ . . .
Անն ես կ'երթամ ո՛վ իմ հարցս Երկիր . . .
Կռուեալ քաջաբար՝ անվեհեր մեռնիմ,
Այս լոկ է իմ ցաւ՝ որ Քեզմէ՛ զատուիմ . . . :

Լացէք պատանիք, օրիորդք Հայոց,
Սնդ հագնի Մասիս, սնդ մտէք լեռներ . . .
Ո՛հ կ'թողում Քեզ անուշ Հայրենիք . . .
Անն կ'պատէ զիս մահուան ըստուեր . . . :

Ո՛վ կրնայ չ'ողբալ բաղդին այս հարուած,
Եթնցաւ արեւս . . պատեց զիս խաւար . . .
Ուրացող ձեռաց ճարակ պիտի մնայ,
Վարդան զուգաբաղդ ընդ Հայաստանի . . . :

Թո՛ղ լայ տխրաձայն ողբանուագ Կարապ,
Ողբն քաջաղնիս աղիողորմ ման . .
Ա՛ն երկինք թշուառ Հայուն վերջին շննչ . . .
Ա՛ն Քաջիս սրտիկն անարժան Քեզ նւխտ . . » :

Ըսաւ ու գոցեց վեհ արտեւանունքն,
Յաղթանակին ծոցն ինկաւ լի փառօք . .
Թաթխած մատուրներն կրակ արեան մէջ,
Խաչանիչ կնքեց իր լանջքն եւ ճակատ . . :

Մեռաւ . . . մեռցնելով անթիւ Վասակներ . .
Անմահ Յիշատակ թողլով դարերու . . .
Եւ Մասեաց ի՛ ստոր մեծասասան Ստուեր՝
Դեռ կ'թափառի Պաշտպան Հայերու . . . :

